

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף פט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מדיני הפרשת חלה

מבואר בגמ' שאכילת פועל בדברים שלא נגמר מלאכתם לגבי חיוב מעשר וחלה. הביאה הגמ' שח"ל פטורים ממעשר וחלה, אך יש חילוק בתחילת החיוב שהתחייבו בני", בשבע השנים הראשונות לא התחייבו במעשרות אבל התחייבו בחלה. נדון מעט בהלכות הפרשת חלה וחיוב ההפרשה.

מקור המצוה וטעמה: "בבאכם אל הארץ... והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לד'... חלה תרימו תרומה כתרומת גרן מראשית עריסותיכם תתנו לד' תרומה לד' ריביתכם" (במדבר טו, יח). וביאר רש"י (בסוגיא לפניו ד"ה נתייב) שהתורה שינתה את הנוסח האמור בכל המצוות התלויות בארץ, בכל המצוות מבואר "כי תבאו" שהתחייבו רק לאחר כיבוש ירושה, אך במצוות חלה כתבה תורה "בבואכם" היינו חיוב מידי בכניסה לארץ.

בחינוך (מצוה שפה) כתב מחמת שרוב העולם יחיו בלחם, רצה המקום לזכותינו במצוה תמידית בלחמנו, כדי שתנו ברכה בו ע"י המצוה וכו' ונמצאת העיסה מזון לגוף ומזון לנפש גם למען יחיו בו משרתי השם העוסקים תדיר בעבודתו והם

הכהנים מבלי יגיעה כלל. (עי' ברמב"ן בסוף ספר המצוות שכתב מילים מרוממות וגבוהות והעולה מדבריו לפי הבנת הכותב, אכילת מתנות כהונה ע"י הכהן כמו קרבנות הנאכלים ע"י המזבח. ועיי"ש) מצווה זו חייבת בכל עיסה (כפי שיתבאר לקמן בע"ה) **אולם נמסרה במיוחד לאשה** לתקן את חטאה של חוה שכיבתה אורו של עולם מיתה לאדם.

(ועי' בביאור הלכה סי' רמב את גודל הענין להפריש חלה בער"ש מחמת שחטא חוה היה בער"ש) **זמן חיוב ההפרשה:** החיוב להפריש, נמדד לפי ההגדרה של "לחם". א"כ יש חילוק בין עיסה שבלילתה רכה לבין עיסה שבלילתה עבה. בלילה עבה החיוב משעת גילגול העיסה, היינו הלישה. ולפי דעת חלק מהראשונים (תוס' ד"ע פסחים

לחא; ר"ת בספר הישר סי' שדמ; וברא"ש סי' טו.) עיסה שבלילתה עבה, מיד מתחייב בחלה. בפס"כ לא יאפו אותה אלא יטגנו אותה או יבשלוה, היות והתחייבה בזמן הגילגול, זה הזמן המחייב וא"א להיפטר, כי התורה אמרה שיש ב' זמנים של חיוב אחד בגילגול ואחד באפיה. ואם כבר התחייבה העיסה בגילגול שוב לא נפטרת.

אולם דעת הרמב"ן ועוד בראשונים, שחיוב חלה, נמדד לפי הגילגול, אולם בתנאי שגייע לשם "לחם", שהתורה אמרה ש"לחם" חייב בחלה. ממילא, עיסה אפילו שנעשתה בבלילה עבה, אם דעתו לבשלה וכד' ולא יהיה בה תאר לחם לא תתחייב בחלה. (ובלילה רכה לכו"ע א"א לחייב בזמן הלישה, והחיוב הוא רק בתנאי שנאפה כלחם.) (בבליה עבה שנעודה לבישול כגון אטריות, סופגניות, שקדי מרק, וכו' דעת הש"ך שכת' שק"ד שירא שמים מפרש בלא ברכה.)

שיעור המפרשה: לאחר סיכום הסוגיא בעירובין פל' ובפסחים מח' העולה בקצרה. לפי דעת ר"ת שגרס במג' ועוד. כמה ועוד צריך להוסיף. בריטב"א מבואר בהמשך לביאורו שח"ל רצו שישאר לו עיסה מחמשת רבעים קמח כדי שיהיה בריא במעיו א"כ צריך להוסיף עוד שיעור של הפרשת חלה כלומר ו חלקה 24 שזה את יפריש חלה והשאר ישרא לו.

בארכת חיים (הלכות חלה אות א') כתב שראוי להוסיף על השיעור ב' ביצים ושביעית. בר"י מלוניל (כאן) כתב שהועד הכוונה למדוד בביצים שוחקות. בשאלות (ע"ג) מבואר שאין שיעור לועוד.

למעשה ברוב סתימת הפוסקים נאמר, להפריש חלה ע"פ חשבון של מג' ביצים וחומש. כפי שיטת רש"י לפי חשבון סאה מדברית. ובתרגום למידות שלנו, (ע"פ ספר "הכשרות" להגר"י פוקס ז"ל) המושקל האמור כאן הוא משקל לקמח בלבד. אם רק לאחר התפוחה, נראה השיעור גדול, זה אינו מחייב. אלא אך ורק חשבון הקמח. לכן יש לשים לב כה"ג שלא הפרישו חלה מהעיסה, ומעוניינים להפריש חלה, בלחם מוכן אחוז הקמח בלחם הוא רק 60%.

הפרשה בלא ברכה: שיטת הגר"ם טיקווינסקי בספר ארץ ישראל (ע"ר חלה אות ב') 1.050 ק"ג והוא החשבון המצומצם ביותר לשיעור מג' ביצים וחומש, לכן יפריש בלא ברכה. לפי דעת הגר"ח נאה (שיעורי תורה פרק ג' אות ה') 1.200 וכך שכן נהגו בירושלים. ודעת החזו"א 1.200 ויסודם מחלוקתם שיעור גדול הביצים שנתקטנו בזמנינו (פתחי תשובה יו"ד סי' שכד')

הפרשה בברכה: אסור לעשות עיסה פחות מכשיעור, כדי לא להתחייב בחלה. אא"כ אי"צ בעיסה ועשה פחות. או כדי שמהצו לא יהיו חמץ וכד'. לפי דעת הגר"ם טיקווינסקי 1.570 ק"ג. ואילו לדעת הגר"ח נאה 1.660 ק"ג. ולדעת החזו"א 2.250 ק"ג. רבים נהגו כדעת החזו"א, שרק מהשיעור הנתכר יש לברך. וחמש שמים "לא תשא" וברכה לבטלה. אף שראוי לציון שלא באנו להכריע להלכה, אלא להזכיר את השיטות כמו שהם ואיש במנהג אבותיו ינהג. ועוד ראוי להזכיר ששיטת הבן

איש חי (שנה ראשונה פרשת שמיני) ששיעור ההפרשה עם ברכה 2.487. (בילוק"י הביא במהדורות החדשות שבחפירות במצרים נמצא השיעור של "דרהם" וא"כ לפי מציאות זו שנה שיעור ההפרשה, וכידוע עסקו הרבה בספרי השו"ת"ם בשיטת הרמב"ם בהגדרת נפח הקמח לגבי חיוב ההפרשה, וכנזכר כתבו את הדעות המקובלות ובנוגע להלכה למעשה איש איש כפי הוראת רבו.)

עיסה שנילושה בני פירות: יש להיזהר שלא ללוש עיסה בלא אחד מז' משקין. כלומר ראוי להיזהר לתת עיסה אף אחד מז' משקין, מלבד אחד מהם וטעם הדבר כך, מי פירות אינם מכשירים לקבל טומאה, וא"כ יהיה "חלה" טהורה.

שלא הוכשרה לקבל טומאה. ואסור לשרוף אותה ואין לנו כהן טהור שיאכלנה. לכן לכתחילה צריך ללוש את הבצק באופן שיהיה ראוי לקבל טומאה ואנו טמאי תמימים וכו'. (הרע"א על הש"ע סי' שכט' כתב שדי בנתינת מימ בשיעור קטן כדי שיוכשר לקבל טומאה.) ואם נעשתה העיסה בלא הכשר לקבל טומאה, יש שהתירו לתת אותה לקטן פחות מט' שנים שלא נטמא בטומאת הגוף. אולם י"א שפרט לפסח כל היסטים נלתתים במים מחילא אין חשש. (עי' פתחי תשובה סק"ג)

להפריש לפני האפיה: לכתחילה צריך להפריש חלה קודם האפיה, היות וכתוב "ראשית עריסותיכם" היינו עיקר המצווה בעודה עיסה. (מ"ב תנו, ה) ואם לא הפרישו לפני האפיה יפרישו לאחר האפיה. ויאמרו הרי זו חלה, ויברכו. אם היה שיעור קדון בעיסה. בשו"ת שבת הקהתי כתב שאפילו אם אמא רוצה להפריש לאחר האפיה כדי לחנך ביתה למצוות הפרשת חלה, לא תמתין ותפריש מן העיסה. ותחנכה להפריש מן העיסה.

עוד צריך לדעת, שלא כל עיסה חייבת בחלה עם ברכה, אף שנעשית לפי הגדרות הכמות והלישה המבוארות לעיל. עיסה שנעודה לחלוקה, כגון בית ספר המלמדים את הבנות הפרשת חלה והעיסה מעוקרה נועדה לחלוקה, ובדומה אשה שעושה בצק כדי לחלק בין השכנים, או עושים ע"מ לחלק משלוח מנות וכד', לא תמיד תתחייב בחלה כמבואר, יו"ד שכו, ב.

סיכום הדף

נושא היום: מדיני אכילת פועל בגמר מלאכה. ואכילת הפרי עם דבר אחר.

ממה שנאמר באיסור חסימה בשור "בדישו" למדו בדמיון לדיש דבר שהוא גידולי קרקע פועל אוכל בו. **למעט** מתעסק עם עשיית החבל ומוצרו (מחבץ מבג), **ולא ממעטים** מ"כרם" כיון שכתוב "קמה" היה צד לרבות כל דבר. **עוד למדו בברייתא** כמו "דיש" היינו גמר מלאכה אוכל בגמר מלאכה, **למעט** מנכש בצל ושינוי מפריד רעים מטובים, אין פועל אוכל, **והחידוש** בדרשה זו שאף אם מלקט כאלו שברור שלא יגדלו יותר. **שנבא** כל הדברים שאוכל הפועל רק בגמר מלאכה למדו מ"ואל כליך לא תתן". **עוד למדו** כמו דיש שעדיין לא התחייב במעשר כך הפועל אוכל רק בדבר שעדיין לא התחייב במעשר, **למעט**, מפריד תמרים ורגורות, שכבר נגמרה מלאכתם.

אמנם אמר רב פפא שבתמרים גרועים שמכניסים אותם לכלי מיוחד לגמור מלאכתם מותר לפועל לאכול. **עוד למדו** כמו דיש שעדיין לא התחייב בחלה כך פועל אוכל בדבר שלא התחייב בחלה למעט פועל העובד בצירת הבצק כלישה קיופו אפיה שאינו אוכל. **ודנה הגמ'** שהרי בין כך פועל לא אוכל כיון שהתחייבו הפירות במעשר, **ניסו להעמיד** בפירות חו"ל שלא חייבים במעשר. **ונדחה** שהרי א"כ אף פטורים מחלה. **אלא העמידו** בשבע שנים ראשונות שבאו בני" לארץ ישראל שהתחייבו בחלה ולא התחייבו בתרו"ם.

בביאור ההלכות שנזכרו בברייתות דנה הגמ' הרי היתר פועל הוא כל עוד לא היה גמר מלאכה, **ומדוע** זכר בהקשר לחיוב מעשר או חלה. **ביאר רבינא**, שהדינים המבוארים בברייתא נשנו ביחד, היינו דבר שלא נגמר מלאכתו לגבי מעשר וחלה פועל אוכל.

הביאה הגמ' לעיל (פז, ב) שאין לפועל לאכול יחד עם הענבים עוד דבר כיון שזה יגרום לו לאכול כמות גדולה יותר. **דנה הגמ'** האם מותר לו להבהב באש, האם זה נחשב לפסוקים ע"ג טעל אלא פורכם בידי ואוכל. **למדנו במסופתא** שמוותר לבעל הבית להשקות את פועלים יין כדי שלא יאכלו הרבה ענבים, **וכן מותרים** הפועלים לטבול את לחמם בציר כדי שיאכלו הרבה ענבים. **א"כ לכאור'** **מבואר** שמוותר לפועל. **נוקטת הגמ'** שהספק היה לעשות מעשה בפירות ולא בגורם לאדם לאכול. **למדנו בברייתא** שמוותר לפועלים לאכול בראש הכרם שם הענבים מתוקים יותר, אבל אסור להם להבהב באור. **זוהה הגמ'**, ששם זה תוך כדי עבודה ואסור להם מחמת ביטול מלאכה. והספק שהסתפקו לגבי הבהוב זה באופן שאשטו ובניו של הפועלים מהבהבים לו. **ניסו להביא ראיה** מהדין שפועל אין לו להבהב באור ולא להטמין באדמה כדי שיתחמם ולא יבקע את הפירות ע"ג טעל אלא פורכם בידי ואוכל. **ומבאר הגמ'** שגם כאן הדין לגבי ביטול מלאכה ולא לגבי מעשה בגוף הפרי. **ונוקטת הגמ'** שאין להוכיח מביקוע הפרי על הסלע שמדובר דווקא בביטול מלאכה, ולא מתחיקות הפרי, שאף ביקוע בסלע גורם מעט למתחיקות הפרי. **עוד למדנו** פועלים שקטפו תאנים, תמרים, ענבים או זיתים אוכלים ואינם חייבים במעשר. אבל יחד עם הפת אסור להם, אא"כ ביקשו רשות מבעל הבית וכן לא יטבול במלח ויאכלו. **אבל נוקטת הגמ'** שתוספת מלח זה בודאי היא איסור האמור שלא יאכל ענבים אחר.

למדנו בברייתא שכר פועל לעד לקשקש אין אוכל. אבל לבצור וכד' אוכל, ופטור מן המעשר. **התנה** עם בעל הבית שאוכל, פטור ממעשר כאשר אוכל אחד אחד, אבל אם לוקח שתים שתים, זו אכילה חשובה **ומוגדר** כלוקח ויש ע"ז שם "גורן", וחייב במעשר **וטובל** במלח ואוכל. **והבינה הגמ'** שאמרו שטובל במלח מתחייב לאופן שאוכל מדון תורה, שהרי אם אוכל מחמת שהתנה עם הבעל הבית יכול לאכול אך שרוצה **ומבואר** שכאשר אוכל מדיני הפועל יכול לטבול במלח, ולא כפי הנזכר לעיל. **ביאר אבני**, **שבארץ ישראל** אסור לטבול במלח כיון שמעשר מהתורה והמלח קובע חשיבות. **אבל בחול'** שמעשר מדרבנן אין המלח קובע חשיבות ויכול לאכול בלא מעשר. **שאל רבא** הרי לא יתכן לומר שבארץ שדבר שבארץ ישראל מחייב במעשר יהיה מותר בחול' הרי חכמים קבעו את הגדרת המעשר לחיוב כדאורייתא. **אלא**, באכילת פרי אחד מלח לא קובע חשיבות למעשר, **ובאכילת שתים** המלח קובע חשיבות. **אם התנה** על אכילתו עם בעל הבית, בין במלח ובין שלא במלח, שתים אסור לו לאכול כיון שנקבע לחשיבות. **אבל אם לא התנה** עם בעל הבית ואוכל מדין פועל בלא מלח אף שתים מותר לו לאכול, כיון שלא מוגדר כלוקח ואין כאן אכילה חשובה שקובעת למעשר.

אבל במלח אחת מותר לאכול, שתים לא יאכל **אפילו נטל רשות** כיון שנקבע לחשיבות. **והמקור** ששתים במלח קובע לחשיבות, **ביאר רב מנחם** "כי קבצם כעמיר גרנה".